

Mladá veda

Young Science

Špeciálne vydanie

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Apríl 2017 (číslo 1), špeciálne vydanie zostavené kolektívom autorov Vysokej školy technickej a ekonomickej v Českých Budějovicích

Ročník piaty

ISSN 1339-3189

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: STEFE SK 2015. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišin, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

doc. PaedDr. Peter Čuka, PhD. (Katedra cestovného ruchu, Slezská univerzita v Opavě)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra verejnej ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

REDAKCIA

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

Mgr. Martin Hajduk (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSS UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

VÝCHOVA A VZDELÁVANIE BOZP V PRAXI

EDUCATION OF OCCUPATIONAL SAFETY AND HEALTH (OSH) IN PRACTICE

Mária Vargová, Daniel Kučerka,¹ Jana Depešová²

Mária Vargová pôsobí ako docent na Vysokej škole technickej a ekonomickej v Českých Budějovicích. Vedecko-výskumná činnosť menovanej je zameraná na oblasť pedagogiky, modernizácie a aktualizácie metód, foriem a obsahu technicky zameraných predmetov na základných a stredných školách. Výsledky svojej činnosti prezentuje prostredníctvom odborných seminárov, metodických dní, špecializovaných domácich a zahraničných vedeckých konferencií (videokonferencií) a odborných seminárov a ich publikovaním v domácich a zahraničných časopisoch a zborníkoch.

Daniel Kučerka pôsobí ako zástupca vedúceho katedry oborových didaktík – na Vysokej škole technickej a ekonomickej v Českých Budějovicích. Jeho profesionálne zameranie sa sústreďuje na didaktiku technického vzdelávania, metodiku praktického vzdelávania v technicky orientovaných odboroch hlavne so zameraním na strojárské predmety stredných škôl. Súčasne sa zameriava na riešenie problematiky integrovaných didaktických pracovísk pre učiteľov strojárskych predmetov. Je autorom alebo spoluautorom niekoľkých technických a didaktických monografií vysokoškolských učebníc a skript. Výsledky svojej činnosti prezentuje na domácich a zahraničných vedeckých konferenciách a publikačné výstupy má v domácich a zahraničných technických a pedagogických časopisoch a zborníkoch.

Jana Depešová pôsobí ako vedúca katedry techniky a informačných technológií na pedagogickej fakulte UKF v Nitre, katedrovým metodikom pre technické vzdelávanie, členkou niekoľkých národných i medzinárodných vedeckých výborov a komisií, zároveň je autorkou niekoľkých monografií a odborných knižných publikácií. Jej profesionálne zameranie sa sústreďuje na didaktiku technického vzdelávania, metodiku praktického vzdelávania v technicky orientovaných odboroch, školenia a poradenstvo v oblasti dodržiavania bezpečnosti pri práci v technickom vzdelávaní. Výskumná činnosť menovanej je zameraná na skúmanie faktorov vplyvujúcich na profesijnú orientáciu žiakov na technicky orientované odbory štúdia, na aplikácie informačných a komunikačných technológií vo vzdelávaní a využití videokonferenčného systému v pedagogickej praxi študentov.

¹ Adresa pracoviska: doc. PaedDr. Mária Vargová, PhD., Ing. Daniel Kučerka, PhD., Katedra oborových didaktík, VŠTE České Budějovice, Okružní 10, E-mail: vargovam2@mail.vstecb.cz, kucerka@mail.vstecb.cz

² Adresa pracoviska: doc. PaedDr. Jana Depešová, PhD., Katedra techniky a informačných technológií PF UKF Nitra, Dražovská cesta 4, E-mail: jdepesova@ukf.sk

Mária Vargová acts as an assoc. prof at the Institute of Technology and Business in České Budějovice. Her research activities are focused on the area of education, modernizing and updating of methods, forms and content of technically oriented subjects at primary and secondary schools. She presents the results of her activities through special seminars, methodical days, specialized domestic and international scientific conferences (video conferencing) and workshops and publishing them in domestic and foreign magazines and anthologies.

Daniel Kučerka acts as the Deputy Head of Department of fields didactic in the Institute of Technology and Business in České Budějovice. His professional focus is concentrated on didactics of technical education, the methodology of practical education in technical fields mainly focusing on engineering subjects of secondary school. Nowadays he focuses at solving the problems of integrated didactic workplaces for teachers of engineering subjects. He is the author or co-author of several technical and didactic monographs and university textbooks. He presents the results of his activities in domestic and foreign scientific conferences and his publication outputs are in domestic and foreign technical and pedagogical journals and magazines.

Jana Depešová acts as the Head of Department of Technology and Information Technology in the Pedagogical Faculty of UKF in Nitra, the departmental methodologist for technical education, member of several national and international scientific committees and commissions, she is also the author of several monographs and professional book publications. Her professional focus is concentrated on didactics of technical education, the methodology of practical education in technical fields, training and consultancy in the field of compliance with safety at work in technical education. Her research activity is focused on investigation of the factors affecting the professional orientation of students in technically oriented fields of study, the application of information and communication technologies in education and the use of videoconference system in the teaching practice of students.

Abstract

The paper discusses the issue of Occupational safety and health (OSH) at work in practice. It points to such notions as didactic aspects and principles, teaching methods enhancing education as well as the problem of evaluation in health and safety at work. In the last part, we draw on Act No 124/2006 on Health and Safety at Work as adopted by the government of the Slovak Republic. Furthermore, we look into particular practical challenges interconnected with health and safety at work.

Key words: education, didactic aspects, teaching methods

Abstrakt

Článok sa zaoberá problematikou výchovy a vzdelávania k BOZP v praxi. Dôraz kladie na didaktické aspekty podporujúce výchovu a vzdelávanie v oblasti BOZP a na spôsoby overovania získaných vedomostí. Autori poukazujú na zákon č. 124/2006 Z. z., zaoberajúci sa danou problematikou, na nariadenia vlády Slovenskej republiky a na niektoré praktické problémy týkajúce sa BOZP v praxi.

Kľúčové slová: výchova a vzdelávanie, didaktické aspekty, overovanie vedomostí

Úvod

Problematickou bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci sa zaoberajú školy všetkých stupňov, a tiež organizácie, ktoré majú k tomu oprávnenie, čiže majú akreditáciu. Vzdelávaním k BOZP sa získavajú vedomosti a praktické zručnosti, ktoré potrebuje človek pre svoj odbor, aby pracoval bezpečne a predchádzal úrazom. Výchova a vzdelávanie z oblasti BOZP je proces, na ktorom sa podieľajú zamestnávateľia a všetci zamestnanci.

Didaktické aspekty vo výchove a vzdelávaní

Didaktické aspekty sa uplatňujú vo výchove a vzdelávaní nielen v edukačnom procese v školách a školských zariadeniach, ale aj vo výchove a vzdelávaní v oblasti BOZP vo výrobných a nevýrobných sférach. Chápeme tým použitie vhodných didaktických zásad, metód, organizačných foriem vzdelávania, použitie vhodných didaktických pomôcok vrátane didaktickej techniky.

Vzdelávanie k BOZP je určitým spôsobom špecifické. Má stanovené pravidlá a systém ako pracovať, aby didaktické aspekty boli účinné a efektívne. Predmetom skúmania didaktických aspektov v oblasti výchovy a vzdelávania k BOZP je vzdelávací proces v rôznych formách. V ňom pôsobí veľa činiteľov, ktoré vytvárajú jeho mnohotvárnosť a zložitosť. Jeho účinnosť sa prejaví ak je dobre premyslený (Vargová – Depešová, 2010). Vzdelávanie k BOZP na rôznych pracoviskách musí byť zabezpečené po stránke metodologickej tak ako je zabezpečené vzdelávanie na školách.

Vzdelávanie na školách sa uskutočňuje prostredníctvom vyučovacieho procesu, do ktorého vstupuje učiteľ a žiaci. Turek (1987, s. 11) učebný proces definuje ako „cieľavedomý, postupný, systematicky organizovaný proces vzájomne podmienených činností učiteľa a žiakov, ktorý je zameraný na vzdelávanie, výchovu a všestranný rozvoj osobnosti žiakov, t.j. na splnenie cieľov. Ciele sú konkretizované v učive a iba jeho prostredníctvom sa dajú realizovať“. Za základné systémovotvorné elementy vyučovacieho procesu podľa Z. Obdržálka (1996, s. 56) sa považujú:

- „ciele vyučovania,
- obsah vyučovania, učivo, jeho štruktúra,
- učiteľ realizujúci vyučovanie, t.j. sprostredkovávanie učiva žiakom, riadenie ich učebnej činnosti,
- žiak – jeho hlavná činnosť učenie sa, t.j. proces osvojovania učiva,
- prostriedky vyučovania – vyučovacie metódy, organizačné formy vyučovania, učebné pomôcky, technické vybavenie,
- podmienky, v ktorých sa tento proces realizuje“.

Pri výchove a vzdelávaní v oblasti BOZP pod termínom „učivo“ rozumieme obsah vzdelávacej činnosti, aktivity, uskutočňovanej prostredníctvom školenia, kurzu a iného celoživotného vzdelávania. Ich štruktúra vychádza už z vypracovaných odborných materiálov, Zákonníka práce, učebníc, prípadne z výskumných prác, uskutočňovaných na vysokých

školách alebo v iných inštitúciách (Štátny pedagogický ústav, metodické centrá, strediská pre štúdium rodiny a práce).

Didaktické zásady a vyučovacie metódy podporujúce výchovu a vzdelávanie k BOZP

Didaktické zásady sú základné pravidlá (zákonitosti, najvšeobecnejšie požiadavky), ktoré lektor vo výchovno-vzdelávacom procese musí rešpektovať. Ich použitie vo vzdelávaní predpokladá dosiahnutie vytýčených cieľov výchovy a vzdelávania.

Podľa Tureka (2008, s. 157) didaktické zásady sú „požiadavky, ktorými sa má riadiť vyučovacia činnosť učiteľa, učebná činnosť žiaka, výber učiva, metód, foriem i materiálnych prostriedkov výučby, aby sa čo najefektívnejšie dosiahli ciele výučby“. Definovať ich možno z pohľadu BOZP ako základné pravidlá (zákonitosti, najvšeobecnejšie požiadavky), ktoré lektor vo výchovno-vzdelávacom procese dospelých rešpektuje, čo je predpokladom na dosiahnutie vytýčených cieľov výchovy a vzdelávania.

Už v minulosti J. A. Komenský zdôrazňoval využívanie didaktických zásad v pedagogickej praxi. Dôraz kladol hlavne na tri zásady: názornosť, sústavnosť a primeranosť. K najviac aktuálnym didaktickým zásadám, ktoré sa využívajú vo výchove a vzdelávaní k BOZP patria:

- zásada uvedomelosti a aktivity,
- zásada názornosti,
- zásada primeranosti,
- zásada trvácnosti,
- zásada sústavnosti,
- zásada vedeckosti,
- zásada jednoty teórie a praxe,
- zásada vedeckého riadenia a organizácie,
- zásada dobrovoľnosti.

Aplikácia didaktických zásad vo vzdelávaní v oblasti BOZP si vyžaduje od učiteľa alebo lektora, aby ich poznal a vedel ich vhodne použiť. Ide o požiadavky na učiteľa/lektora vo vzťahu k didaktickým zásadám ako sú napr.:

- Získa si autoritu jedine svojím pedagogickým výkonom.
- Dôveru si získa skromným vystupovaním, čím je lepší odborník, tým prístupnejšia je jeho forma výkladu.
- Úspech závisí od schopnosti lektora byť svojim poslucháčom partnerom.
- Pozornosť poslucháčov je úmerná tomu, ako je obsah vyučovania potrebný pre ich život a prácu.
- Musí vedieť o svojich partneroch čo najviac, len vtedy je schopný aj čo najviac odovzdať.
- Musí vedieť nielen rozprávať, ale aj počúvať.
- Vzdelávať musí prakticky a presvedčivo.
- Odovzdávať nie primerane ale oveľa viac.
- Zťažiť poslucháčov problémami, aby sa nenudili.

- Poznať cieľ, ku ktorému sa spolu s účastníkmi musí dopracovať.

Vo výchove a vzdelávaní k BOZP v školách a školských zariadeniach sú dôležité aj vyučovacie metódy. Patria k základným kategóriám školskej didaktiky. Pri ich aplikácii do vyučovacieho procesu musí učiteľ alebo lektor (osoba, ktorá vzdelávanie uskutočňuje) zvážiť aké vyučovacie metódy použije, t.j. aký výber uskutoční z veľkého množstva vyučovacích metód tak, aby boli vhodné a progresívne na zvládnutie učiva žiakmi, t.j. zvládnutie informácií cieľovou skupinou. Termín metóda je odvodený z gréckeho slova „methodos“ – cesta k niečomu. Z didaktického hľadiska je vyučovacia metóda prostriedok plnenia výchovno-vzdelávacích cieľov na základe aktívnej vyučovacej činnosti učiteľa a činnosti žiakov. V oblasti BOZP je to prostriedok plnenia výchovno – vzdelávacích cieľov na základe aktívnej vyučovacej činnosti lektora a činnosti cieľovej skupiny. E. Salata (s. 38) uvádza, že „*metódy v procese vzdelávania slúžia na organizovanie a integrovanie činnosti učenia sa*“. Výber metód súvisí s rešpektovaním zásad, organizácie učebného procesu a materiálneho vybavenia. Otvplyvňujú ho:

- ciele vzdelávania,
- princípy vzdelávania,
- obsah vzdelávania,
- charakteristika cieľovej skupiny, t.j. účastníci vzdelávania,
- časové a materiálne podmienky,
- osobnosť učiteľa (lektora).

Raczynska (s. 56) je názoru, že „*výber vyučovacích metód závisí od činiteľov, ku ktorým patria napr. ciele, obsah, úlohy, vedomostná úroveň žiakov, čas potrebný na uskutočnenie danej činnosti a materiálne zabezpečenie*“. Pri výbere metód v procese vzdelávania je dôležitý ľudský faktor. Je potrebné brať do úvahy intelektové schopnosti účastníkov, ich predchádzajúce vzdelanie a skúsenosti v príslušnej oblasti.

Vyučovacie metódy z hľadiska logického postupu možno deliť na (Vargová – Depešová, 2010):

- „induktívne – vychádzajú z konkrétnych situácií, na základe analýzy zhodných poznatkov sú sformulované všeobecné pojmy, princípy, zákonitosti, metódy práce,
- deduktívne - vychádzajú zo všeobecného pojmu, z princípu, zo zákona a z nich sa odvodzujú konkrétne prípady,
- analyticko-syntetické – skúmajú podstatné vzťahy častí celku tak, aby sa zhrnuli do všeobecného pojmu, princípu, zákona,
- porovnávacie – ide o porovnávanie analogických vzťahov medzi rôznymi javmi a ich veličinami“.

Účinnosť vyučovacích metód je vtedy ak sú zárukou:

- motivácie, teda kladú dôraz na praktickú aplikáciu a zážitkové učenie a sú aplikovateľné v praxi,
- aktívnej účasti, ktorá uľahčuje získavanie nových vedomostí a zručností aj výmenou skúseností,

- individuálneho prístupu, ktorá berie do úvahy potreby a úroveň jednotlivca a jeho špecifický štýl učenia sa,
- spätnej väzby, ktorá umožňuje učiteľovi/lektorovi korigovať časový plán, tempo učenia a metodiku,
- transferu, ktorý je zárukou, že účastníci budú vedieť poznatky osvojené počas vzdelávacieho programu aplikovať v praxi.

K vhodným metódam vo výchove a vzdelávaní k BOZP patrí najmä výkladovo-ilustratívna metóda (prednáška), dialogická metóda (rozhovor a diskusia) a metóda riešenia problémov (brainstorming, prípadové štúdie a simulačné hry).

Organizačné formy vzdelávania v školských podmienkach

Všeobecne možno organizačnú formu definovať ako „*organizačné usporiadanie podmienok vyučovania na realizovanie obsahu vyučovania pri uplatňovaní jednej alebo viacerých metód vyučovania, vhodných učebných pomôcok a didaktických prostriedkov a pri rešpektovaní didaktických princípov*“.

Pre oblasť BOZP k najčastejšie využívaným organizačným formám vzdelávania v školských podmienkach patria:

- exkurzia,
- vyučovanie orientované na problém,
- tvorivá dielňa,
- praktický nácvik,
- praktický nácvik použitia osobných ochranných pracovných prostriedkov,
- beseda so špecialistom (odborníkom) z oblasti BOZP,
- práca s odbornou literatúrou,
- modelové situácie,
- ďalšie formy vzdelávania.

Cieľom výchovy a vzdelávania k BOZP je klást dôraz na získanie vedomostí a praktických zručností a začlenenie edukantov do činností zlepšujúcich ich pracovné prostredie.

Novodobým spôsobom vzdelávania sa v súčasnosti stáva elektronické vzdelávanie. Je to učenie sa prostredníctvom informačných komunikačných technológií (IKT), nazývané e-learning. E. Salata (s. 42) e-learning označuje ako techniku vzdelávania alebo učenia sa s využívaním informačno-komunikačných technológií. Najväčšie možnosti uplatnenia e-learningu sú okrem vysokých škôl práve v celoživotnom vzdelávaní, ku ktorému patrí aj vzdelávanie k BOZP.

E-learning je nástroj využívajúci sieťové technológie na vytváranie, distribúciu, výber, administráciu a neustálu aktualizáciu vzdelávacích materiálov. Ponúka omnoho jednoduchší spôsob distribúcie a získavania študijných materiálov pre učiteľov (lektorov) i žiakov (školených osôb). Je to efektívny spôsob vzájomnej komunikácie s využitím elektronických komunikačných médií, pričom miesto (prostredie) výučby nie je obmedzené, využíva sa individuálny prístup k vzdelávaným osobám a umožňuje individuálne tempo vzdelávania.

Negatívom môže byť samotný postoj, keď mnohí zainteresovaní vo vzdelávaní nemajú vzťah k IKT (napr. nemajú dostatočné zručnosti pri práci s informačnými technológiami). Z toho vyplýva istá zaujatosť, bariéra voči moderným formám vzdelávania.

Pri výchove k bezpečnosti práce je potrebné uvedomiť si, do akej miery je vzdelávaný subjekt oboznámený s problematikou BOZP v prostredí kde sa pohybuje, resp. kde sa nachádza a do akej miery je potrebné ho ďalej vzdelávať tak, aby bol pripravený pre odbornú prax a pre život.

Učebné pomôcky a didaktická technika

Na prenos informácie sa dnes používajú rôzne didaktické pomôcky sprostredkujúce obsah vyučovania. Ako príklad možno uviesť audiovizuálnu pomôcku, ktorá súčasne pôsobí na sluch a zrak. Môže to byť aj iná pomôcka. Napr. inštruktážny film, videofilm, náučný film určený pre širšiu laickú verejnosť s cieľom vzbudiť záujem o tému filmu, vyrobený v spolupráci s odborným poradcom v oblasti témy filmu. Filmy môžu byť s tematikou BOZP, hygieny a kultúry práce, bezpečnosti pracovného prostredia a technických zariadení. Didaktickou pomôckou môžu byť pravidlá dobrej praxe BOZP, kde je uvedený prehľad faktografických údajov, odkazov na legislatívu, alebo príručka, ktorá sprostredkuje v ucelenej podobe informatívny prehľad učiva, prípadne sylaby obsahujúce stručný, heslovitý prehľad tém a myšlienkového postupu prednášky alebo predmetu zaoberajúceho sa bezpečnosťou práce.

Didaktické pomôcky môžu byť:

- auditívne (gramofónová platňa, magnetofónová páska, rádio),
- vizuálne (skutočné predmety, modely, rôzne zobrazenia ako sú výkresy, obrázky časopisov, kníh, transparentné fólie, fotografie, ďalej učebnice a iná študijná literatúra),
- audiovizuálne (film, televízia, video),
- kybernetické (program pre učiaci stroj, program pre počítač).

Pojem didaktická technika predstavuje súborné označenie technických zariadení, pomocou ktorých sa sprostredkováva didaktická informácia. Audiovizuálna technika je druh didaktickej techniky schopnej sprostredkovať didaktickú pomôcku prezentáciou zvuku a obrazu súčasne.

K didaktickej technike zaraďujeme:

- zobrazovacie plochy – rôzne druhy tabúl, panely,
- premietacie plochy – plátne stabilné, plátne prenosné,
- upravené premietacie plochy - biela farba na stene,
- projekčná technika – spätné projektory, diaprojektory,
- zvuková technika – gramofóny, magnetofóny,
- audiovizuálna technika – televízory, filmové premietačky, kamery,
- vyučovacie stroje – informátory, trenažéry, prostriedky výpočtovej techniky.

Na didaktické pomôcky a didaktickú techniku: sa vzťahujú požiadavky. Musia byť:

- ergonomické – prihliadať na antropometrické a psychofyzologické osobitosti lektora a účastníkov vzdelávania (cieľové skupiny), na osobitosti obsahu ich činnosti, vytvorenie optimálnych podmienok a bezpečnosti pri práci,
- estetické – primerané umelecké kompozičné riešenia a vonkajšia úprava, rozvíjajúci zdravý estetický vkus vzdelávaných,
- technické – bezpečnosť, spoľahlivosť, trvanlivosť, bezporuchovosť, šandardizácia parametrov, zmenšenie konštrukčných prvkov, unifikácia súčiastok a dielcov, použitie progresívnych materiálov a technologických procesov,
- ekonomické – prístupná cena pri zachovaní pedagogickej účinnosti a technickej spoľahlivosti. auditívne (gramofónová platňa, magnetofónová páska, rádio),
- vizuálne (skutočné predmety, modely, rôzne zobrazenia ako sú výkresy, obrázky časopisov, kníh, transparentné fólie, fotografie, ďalej učebnice a iná študijná literatúra),
- audiovizuálne (film, televízia, video),
- kybernetické (program pre učiaci stroj, program pre počítač).

Formy vzdelávania v oblasti BOZP

Zaoberali sme sa organizačnými formami vzdelávania, ktoré sa môžu uplatniť v konkrétnom výchovnovzdelávacom procese. Formou vzdelávania v oblasti BOZP rozumieme však spôsob vzdelávania, ktorým vzdelávaný subjekt získava potrebné vzdelanie alebo potrebnú kvalifikáciu. Kvalifikácia predstavuje požiadavky a predpoklady aké musia zamestnanci splniť, aby mohli úspešne vykonávať určitú prácu, profesiu alebo funkciu. Možno ju tiež definovať ako pracovnú spôsobilosť, súbor teoretických vedomostí, praktických zručností a skúseností, charakterových vlastností a schopností, vždy v príslušnom druhu, množstve a stupni, ktoré sú nevyhnutné pre úspešné vykonávanie práce určitého druhu profesie alebo funkcie. Z tohto hľadiska môžu byť formy vzdelávania v oblasti BOZP rôzne. Môžu sa uskutočňovať ako:

- interné (denné) štúdium,
- externé (diaľkové) štúdium,
- dištančné vzdelávanie,
- exkurzia,
- sústreďenie,
- seminár,
- konzultácia,
- korešpondenčná forma štúdia,
- kurz,
- riadené sebavzdelávanie,
- bakalárske štúdium,
- inžinierske štúdium,
- magisterské štúdium,
- nadstavbové štúdium,

- pomaturitné štúdium,
- postgraduálne štúdium.

K najčastejšie využívaným formám vzdelávania v praxi, t.j. vzdelávania zamestnancov a zamestnávateľov z oblasti BOZP v rôznych organizáciách, firmách a podnikoch patria:

- školenie malých skupín účastníkov a individuálna inštrukcia na pracovnom mieste - uskutočňuje sa prevažne vo vstupnom vzdelávaní zamestnancov pri vstupnej inštrukcii,
- školenie homogénnej skupiny účastníkov do 30 osôb – význam má najmä v opakovanom vzdelávaní zamestnancov,
- školenia, kurzy malých skupín účastníkov – uplatňujú sa vo vzdelávaní zamestnancov s požadovanou odbornou spôsobilosťou z hľadiska BOZP,
- semináre, sústredenia, riadené samovzdelávanie, konferencie - používajú sa hlavne vo vzdelávaní manažmentu,
- kurzy, stredoškolské a vysokoškolské vzdelávanie, konferencie, semináre, exkurzie – najčastejšie sa používajú v príprave a v ďalšom vzdelávaní odborníkov BOZP.

V rámci vzdelávania s využitím niektorej z uvedených foriem vzdelávaný subjekt získa patričné vzdelanie, prípadne kvalifikáciu na vykonávanie danej činnosti.

Pri výchove a vzdelávaní v oblasti BOZP sa musí rozlišovať vzdelávaný subjekt. Musí sa presne stanoviť o akú cieľovú skupinu ide. Cieľové skupiny môžu byť kategorizované ako:

- deti navštevujúce predškolské zariadenie (predškolská výchova - ISCED 0)
- žiaci primárneho stupňa základnej školy (ISCED 1),
- žiaci nižšieho sekundárneho stupňa základnej školy (ISCED 2),
- žiaci stredných škôl - cieľová skupina sa člení podľa druhu strednej školy. Tvoria ju žiaci gymnázií a stredných odborných škôl humanitného a ekonomického zamerania, žiaci stredných odborných učilíšť (ISCED 3),
- študenti vysokých škôl, študenti pedagogických fakúlt a vysokých škôl s učiteľskými odbormi štúdia,
- zamestnanci organizácií, odborní pracovníci v oblasti BOZP,
- občania ako cieľová skupina osvetovo - výchovného pôsobenia.

Cieľová skupina sa chápe ako skupina subjektov populácie, pre ktorú je určený výchovný a vzdelávací program zohľadňujúci jej špecifiká.

Podľa miery zodpovednosti za BOZP sa cieľová skupina zamestnancov člení vertikálne na:

- manažment,
- manažment prvej línie – majstri, radoví zamestnanci členení podľa druhu vykonávanej práce, resp. podľa pracoviska,
- zamestnanci v technicko-hospodárskych pozíciách,
- administratívni zamestnanci,
- zamestnanci s požadovanou odbornou spôsobilosťou z hľadiska BOZP,
- zástupcovia zamestnancov pre BOZP,
- dočasní pracovníci, brigádnici, zmluvní partneri, dodávatelia, návštevníci, členovia exkurzií a pod.

Podľa fázy začlenenia do ekonomickej praxe cieľovú skupinu tvoria:

- novonastupujúci zamestnanci,
- zamestnanci s určitou praxou v konkrétnej organizácii,
- zamestnanci v rekvalifikácii.

Zvláštnymi cieľovými skupinami sú:

- zamestnanci nastupujúci prvýkrát do zamestnania,
- noví zamestnanci,
- zamestnanci vracajúci sa do zamestnania po dlhšej práceneschopnosti, po pracovnom úraze, po dlhšej rekonvalescencii,
- ženy po materskej dovolenke,
- zamestnanci v preddôchodkovom veku.

Cieľ výchovy je ideálna predstava toho, čo sa má konkrétnym pedagogickým pôsobením dosiahnuť. Podmienkou je cieľavedomosť, plánovitosť a orientácia výchovy, naplnenie obsahov výchovy, voľba vhodných metód a foriem pedagogického pôsobenia.

Cieľom výchovy k BOZP v praxi je vytvorenie uvedomelého vzťahu každého jednotlivca k dodržiavaniu predpisov, pokynov, noriem a postupov bezpečnosti pri práci ako formy prevencie úrazov a chorôb z povolania.

Rámcovým cieľom vzdelávania k BOZP je poskytnúť zamestnancom potrebné vedomosti, aktuálne inštrukcie, informácie, rozvíjať návyky a zručnosti nevyhnutné na bezpečný výkon činnosti.

Zvláštnymi cieľovými skupinami sú:

- zamestnanci nastupujúci prvýkrát do zamestnania,
- noví zamestnanci,
- zamestnanci vracajúci sa do zamestnania po dlhšej práceneschopnosti, po pracovnom úraze, po dlhšej rekonvalescencii,
- ženy po materskej dovolenke,
- zamestnanci v preddôchodkovom veku.

Cieľ výchovy je ideálna predstava toho, čo sa má konkrétnym pedagogickým pôsobením dosiahnuť. Podmienkou je cieľavedomosť, plánovitosť a orientácia výchovy, naplnenie obsahov výchovy, voľba vhodných metód a foriem pedagogického pôsobenia.

Cieľom výchovy k BOZP v praxi je vytvorenie uvedomelého vzťahu každého jednotlivca k dodržiavaniu predpisov, pokynov, noriem a postupov bezpečnosti pri práci ako formy prevencie úrazov a chorôb z povolania.

Rámcovým cieľom vzdelávania k BOZP je poskytnúť zamestnancom potrebné vedomosti, aktuálne inštrukcie, informácie, rozvíjať návyky a zručnosti nevyhnutné na bezpečný výkon činnosti.

Ciele výchovy a vzdelávania k BOZP v praxi sa dosahujú rôznymi aktivitami, ku ktorým patria školenia, inštruktáže, výcvik, nácvik, vytváranie modelových situácií, organizovanie informačných kampaní a propagačných akcií prostredníctvom plagátov, pútačov a pod.

Ciele akejkoľvek formy vzdelávania tvoria jednu z hlavných didaktických kategórií. Vymedzujú obsah a výsledok vzdelávania. Sú hierarchicky usporiadané a podriadené účelu, zámeru a hlavnému cieľu vzdelávacej aktivity.

Overovanie vedomostí z oblasti BOZP

Výsledok školenia alebo akéhokoľvek vzdelávania v oblasti BOZP je ukončené overovaním vedomostí. Podľa druhu vzdelávania je zaradený aj druh overovania. K najčastejším spôsobom overovania vedomostí patrí:

- ústna skúška - verbálne odpovede skúšaného na položené otázky. Je ovplyvnená verbálnymi schopnosťami skúšaného a subjektívnym hodnotením skúšajúceho,
- písomná skúška - môže mať formu písomného riešenia problému alebo testu s voľnou tvorbou odpovedí, príp. distraktorového testu,
- praktická skúška - predstavuje syntézu overovania vedomostí a získaných zručností, približuje sa podmienkam výkonu práce a umožňuje overiť, či si skúšaný osvojil napr. bezpečné postupy práce,
- kombinovaná skúška - vo výchovnej a vzdelávacej praxi sa zvyčajne používa na overovanie vedomostí.

Na overovanie vedomostí vo vzdelávaní vedúcich zamestnancov (vrcholového manažmentu a manažmentu prvej línie), prípadne v opakovanom vzdelávaní zamestnancov sa najčastejšie používa *didaktický test*. Výhoda didaktického testu spočíva v tom, že:

- je objektívny, čo znamená, že dosiahnuté vedomosti nie sú ovplyvnené subjektívnym hodnotením skúšajúceho,
- umožňuje pomerne v krátkom čase overiť vedomosti z celého rozsahu učiva.

Základná požiadavka na otázky didaktického testu je taká, že má byť jasná a má mať jednoznačnú formuláciu otázok.

Záver

Výchova a vzdelávanie k BOZP v praxi je proces cieľavedomého a systematického utvárania a rozvíjania vedomostí, odborných schopností, návykov a zručností, formovania uvedomelého vzťahu, žiaducich postojov a foriem správania zamestnávateľov, zamestnancov alebo fyzických osôb vo vzťahu k úlohám v oblasti ochrany práce, k bezpečnosti technických zariadení, k vytváraniu optimálnych pracovných podmienok, k hodnoteniu rizík a opatreniam zameraných na vylúčenie alebo obmedzenie rizika a faktorov podmieňujúcich vznik pracovných úrazov, chorôb z povolania a iných poškodení zdravia z práce.

Z hľadiska inštitucionálnej formy tento proces má začínať už v predškolských zariadeniach, pokračovať vo všetkých stupňoch vzdelávania a v príprave na povolanie, primerane sa realizovať v ekonomickej praxi – v organizáciách a zasahovať i oblasť osvetu. Je súčasťou celoživotného vzdelávania, ktorého účelom je neustále zlepšovanie vedomostí, zručností a celkových spôsobilostí ľudí, permanentnej kultivácie človeka, jeho rozvoja a zvyšovania poznatkovej úrovne vo všetkých obdobiach života.

Úlohy súvisiace s výchovou a vzdelávaním k BOZP v praxi sú zakotvené v dokumentoch Medzinárodnej organizácie práce, v legislatíve Európskej únie ako aj v legislatíve Slovenskej republiky. Dotýkajú sa funkcií štátu a ukladajú povinnosti zamestnávateľským subjektom.

Tento článok odporúča na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda: Ing. Krištofiaková, PhD.

Použitá literatúra

1. HRMO, R., D KUČERKA A S. RUSNÁKOVÁ, 2014. *Strojárstvo. Vysokoškolská učebnica pre majstrov odbornej výchovy*. Dubnica: Dubnický technologický inštitút v Dubnici nad Váhom, Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích. ISBN 978-80-7468-057-1.. ISBN 978-80-89400-90
2. OBDRŽÁLEK, Z., 1996. *Didaktika pre študentov učiteľstva základnej školy*. 1. vydanie. Bratislava: UK, 1996. 88 s. ISBN 80-223-1036-0.
3. RACZYNSKA, M., 2010. *Dydaktyka informatyki i technologii informacyjnej*. Radom: Politechnika Radomska. ISBN 978-83-7351-373-0.
4. SALATA, E., 2010. Nauczanie problemowe w edukacji technicznej. Radom: Politechnika Radomska, 2010, s. 38, 42. ISBN 978-83-7351-407-2.
5. SOBCZYK, W, at al., 2015. *Ocena plonowania wierzby nawożonej osadami ściekowymi*. Rocznik Ochrona Środowiska. Annual Set The Environment Protection, Vol. 17, Middle Pomeranian Scientific Society of the Environment Protection, Koszalin, s. 1113-1124. *INFOS 2001: zborník z 31. medzinárodného informatického sympózia, ktoré sa konalo v dňoch 2.-5. apríla 2001 v Starej Lesnej*. 2001. Bratislava: Spolok slovenských knihovníkov. ISBN 80-85165-84-8.
6. TUREK, I. 1987. *Didaktika technických predmetov*. 1. vydanie. Bratislava: SPN. 067-487-087 DTP.
7. TUREK, I. 2008. *Didaktika*. Bratislava: Iura Edition. ISBN 978-80-8078-198-9.
8. VARGOVÁ, M. a J. DEPEŠOVÁ, 2010. *Pedagogické aspekty bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci*. Nitra: UKF. ISBN 978-80-8094-817-7.
9. ZÁKON č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
10. ZÁKON č. 125/2006 Z. z. o inšpekcii práce a o zmene a doplnení zákona č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
11. ZÁKON 311/2001 Z.z. a o zmene a doplnení niektorých zákonov. *Zákonník práce*.